

Nr 16.

Ankom till riksdagens kansli den 5 mars 1919 kl. 1 e. m.

Bevillningsutskottets betänkande, i anledning av väckta motioner om ändring i vissa delar av förordningen angående försäljning av rusdrycker.

Närvarande: herrar Källman, Röing, Ollas A. Ericsson, Wijk, K. A. Nilson, Antons-son *, Forssman, Boman, Vennersten, Jonsson i Hökhult, Rune, Olsson i Kullenbergstorp, Nilsson i Kristianstad, Bergman, Jespersion *, Eliasson *, Neess, Örne, Johansson i Kullersta och Lövgren i Nyborg.

* Icke närvarit vid justeringen av betänkandet.

»Uti likalydande motioner, I: 61 av herr *Carl Gustaf Ekman* m. fl. och II: 226 av herr *Moberger* m. fl., har hemställts, att riksdagen måtte för sin del besluta att 17 §, 19 § 5, 6 och 8 mom., 20 § 3 och 4 mom., 21 §, 22 §, 24 §, 28 § 2 mom., 56 § 3 mom., 69 § 1 mom. och 95 § i K. F. 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker skulle erhålla följande ändrade lydelse:

17 §.

1. Detaljhandel — — — — — flera bolag fördelas.
2. Rättighet, som — — — — — rättighet till utskänkning.
3. Har ansökning rätteligen skett, skall K. B. senast inom en månad efter ansökningstidens utgång genom omröstning i Stockholm bland kommunens kommunalt röstberättigade medlemmar och i annan stad å allmän rådstuga, samt på landet å kommunalstämma inhämta yttrande, huruvida rätt till detaljhandel må medgivas.

Varder förslaget härom ogillat, må rättighet till detaljhandel enligt denna § inom kommunen icke upplåtas.

Närmare bestämmelser angående omröstningsförfarandet meddelas av Konungen.

4. Har genom omröstning, varom i 3 mom. sägs, förslaget om inrättande av detaljhandel bifallits, skall K. B. omedelbart efter det omröstningen förrättats, över ansökning inhämta utlåtande, i Stockholm av stadsfullmäktige och i annan stad av magistrat och stadsfullmäktige samt å landet av kommunalnämnd och kommunalfullmäktige.

Dessa utlåtanden böra innehålla, — — — — —
— — den sökta rättigheten.

I kommun, där stadsfullmäktige eller kommunalfullmäktige icke inrättats, må allmän rådstuga eller kommunalstämma i samband med den i 3 mom. avsedda omröstning avgiva utlåtande, varom ovan sägs.

5. Sedan de i 4 mom. omförmälda utlåtanden — — — — —
stadsfullmäktige eller kommunalfullmäktige i sådan kommun.
6. Hava stadsfullmäktige eller kommunalfullmäktige inom den kommun, där försäljningen är avsedd att äga rum, avstyrkt samtliga ansökningar, må desamma ej bifallas.

Medgiver K. B. — — — — — stadsfullmäktige eller kommunalfullmäktige tillstyrkta. K. B. skall därjämte — — — — — av stadsfullmäktige eller kommunalfullmäktige föreslagna, såvida — — — fattat detsamma.

7. K. B.:s beslut — — — — — i kungörelsen angivas.

19 §.

5. Bolags delägare — — — — — å landet av kommunalfullmäktige samt — — — — — utsedda.

Av — — — — — eller kommunalfullmäktige utsedd — — — i bolaget.

6. Granskning — — — — — stadsfullmäktige eller kommunalfullmäktige samt kontrollstyrelsen — — — förordnat.

8. Om — — — på landet kommunalfullmäktige att — — — vinnande.

20 §.

3. Har ansökning rätteligen skett, skall ansökningen underställas sådan omröstning, varom förmäles i 17 § 3 mom. Bifalles därvid ansök-

ningen skall K. B. inhämta utlåtanden, i Stockholm av stadsfullmäktige och i annan stad av magistrat och stadsfullmäktige samt å landet av kommunalnämnd och kommunalfullmäktige.

Dessa utlåtanden — — — — anses nödiga.

4. Har — — — — av kommunalfullmäktige, må — — — —
— — eller kommunalfullmäktige föreslagna — — — —
detsamma.

21 §.

1. Rättighet — — — — måltid.
2. Rättighet — — — — omnämnas.

(Nuvarande 22 § uteslutes.)

22 §.

Tillstånd att tillsvidare — — — — —
(= 21 § 3 mom.) utskänkingsrörelse.

24 §.

Den — — — — enligt 20 §, 21 § 2 mom. eller 22 §
— — — — är stadgad.

28 §.

2. Avskrift av — — — — — än som avses i 21 eller 22 §§
magistraten — — — — tillstånd.

56 §.

3. Där — — — — på landet av kommunalfullmäktige samt
— — — förordna.

69 §.

1. Tillstånd — — — — — som meddelats enligt 20 § äga rum,
då i stad stadsfullmäktige och på landet kommunalfullmäktige det
påyrka.

95 §.

Vad enligt denna förordning tillhör stadsfullmäktiges eller kommunalfullmäktiges handläggning tillkommer i kommun, där stadsfullmäktige

eller kommunalfullmäktige icke finnas, allmän rådstuga eller kommunalstämma.

Vad — — — — — finnas.»

*Rusdrycks-
försäljnings-
förord-
ningen.*

Enligt förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker tillkommer det Konungens befallningshavande att meddela rätt till detaljhandel med rusdrycker åt uteslutande för sådant ändamål bildat bolag (17 §), att i kommun, där tillstånd till detaljhandel enligt 17 § ej meddelats, tilldela inom annan kommun bildat bolag rätt till utskänkning av rusdrycker (18 §), samt att inom kommun, där bolag ej erhållit rätt till detaljhandel med rusdrycker, meddela rättighet att endast vid måltid till spisande gäster utskänka öl (20 §). I nämnda förordning (§§ 17, 18 och 20) stadgas vidare följande. Över ansökningar om sådana rättigheter, varom nu sagts, skola utlåtanden inhämtas i Stockholm av stadsfullmäktige och i annan stad av magistrat och stadsfullmäktige samt å landet av kommunalnämnd och kommunalstämma. Ansökning, som blivit avstyrkt av sålunda hörda fullmäktige eller stämma, må icke bifallas. Vidare äger Konungens befallningshavande, sedan stadsfullmäktige eller kommunalstämma blivit hörda, tillsvidare för kortare tid än år eller för visst tillfälle meddela rättighet att vid måltid till spisande gäster utskänka vin eller öl. Även härom gäller att ansökning, som avstyrkts av stadsfullmäktige eller kommunalstämma, icke må bifallas (22 §). Vad enligt rusdrycksförsäljningsförordningen tillhör stadsfullmäktiges handläggning tillkommer i stad, där stadsfullmäktige ej finnas, allmän rådstuga och vad som tillhör kommunalstämmas handläggning tillkommer kommunalfullmäktige, där sådana finnas.

*Kommunal-
författning-
arna.*

I fråga om tillsättande av fullmäktige hava hittills gällande bestämmelser i vissa delar ändrats i enlighet med 1918 års urtima riksdags efter förslag av Kungl. Maj:t fattade beslut. Om dessa ändringar, vilka trätt i kraft den 1 mars 1919, stadgas i särskilda den 23 december 1918 utfärdade lagar om ändrad lydelse i vissa delar av, bland annat, dels förordningen om kommunalstyrelse på landet och dels förordningen om kommunalstyrelse i stad (sv. förf. saml. nr 1026 och 1027 år 1918).

Enligt de bestämmelser, vilka varit i kraft till den 1 innevarande månad, gällde, att landskommun ägde åt fullmäktige överlåta kommunalstämmans beslutanderätt med undantag för vissa frågor, som alltid skulle handläggas å kommunalstämma (§§ 27 och 35), samt att i stad med över 3,000 invånare beslutanderättens överlåtande på stadsfullmäktige var obligatorisk, under det att i stad med högst 3,000 invånare beslut om över-

låtandet ankom på de vid allmän rådstuga röstberättigade (§ 7). Till beslut i dessa frågor erfordrades såväl på landet (§ 21 mom. 2) som i stad (§ 18 mom. 2) två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster efter röstvärdet.

Vid 1918 års lagtima riksdag framlade Kungl. Maj:t förslag till ändrade grunder för den kommunala rösträtten, i samband varmed föreslogs, att i landskommun med över 1,000 invånare skulle för beslut om tillsättande av fullmäktige erfordras endast enkel majoritet. Sedan förslaget, som icke antogs av första kammaren, förfallit, avgav Kungl. Maj:t nytt förslag i ämnet till 1918 års urtima riksdag. Sistnämnda förslag avsåg i de delar, som här komma i fråga, att kommunalfullmäktige skulle tillsättas i alla kommuner, vilkas invånarantal överstege 3,000, samt att i alla övriga kommuner, sålunda även i dem, vilka icke hade mer än 1,000 invånare, fordran på kvalificerad majoritet för beslut om tillsättande av fullmäktige skulle bortfalla. Riksdagens beslut i anledning av Kungl. Maj:ts sistnämnda proposition innefattade flere avvikelser från vad Kungl. Maj:t föreslagit. Sålunda beslöts, att det representativa systemet skulle tillämpas i alla såväl lands- som stadskommuner med över 1,500 invånare samt att kommunalfullmäktiges befogenhet skulle så utvidgas, att på kommunalstämma i de kommuner, där fullmäktige finnas, i huvudsak inga andra ärenden rörande kommunens förvaltning skulle förekomma än val av fullmäktige.

I de föreliggande motionerna har, efter erinran om ovan anförda *be-Motionerna.* stämmelser i rusdrycksförsäljningsförordningen, anförts följande:

»Oavsett olika principiella uppfattningar i nykterhetsfrågan torde det få anses vara ett allmänt intresse, att beslut rörande upplåtelse eller icke av rättigheter till detaljhandel med rusdrycker skall grunda sig på en verklig folkmening inom kommunen. Med nu gällande här ovan relaterade anordningar komma emellertid dylika beslut ofta nog att bliva beroende på tillfälliga och denna fråga ovidkommande omständigheter såsom exempelvis politiska partiets styrkeförhållanden vid val tillfällena, manipulationer vid det proportionella valsystemets tillämpning, organisatoriska åtgärder o. s. v. Genom ett skickligt utnyttjande av valmaskineriet kunna på dylikt sätt den ena gången motståndarne till rusdrycksförsäljningen och en annan gång dess anhängare förskaffa sig en majoritet inom representationen, som ej motsvaras av den verkliga meningen inom valmanskåren. Detta kan ej anses vara till gagn vare sig för det allmänna nykterhetstillståndet eller för de kommunala ärendenas rationella behandling.»

På sålunda anförda skäl hava motionärerna, enligt åberopat uppdrag av riksdagens nykterhetsgrupp, föreslagit ovan intagna författningsändringar,

vilka avse, att frågan, huruvida inom en kommun tillstånd till detaljhandel med rusdrycker må meddelas, skall i princip avgöras genom omröstning å kommunalstämma eller allmän rådstuga eller, i Stockholm, av stadens kommunalt röstberättigade invånare. Motionärernas förslag innebär vidare att, därest vid sådan omröstning majoriteten av de röstande avstyrker att tillstånd till sådan detaljhandel meddelas, frågan skall förfalla, men att vid motsatt utgång av omröstningen utlåtanen skola inhämtas av kommunalnämnd och kommunalfullmäktige eller magistrat och stadsfullmäktige eller, i Stockholm, av endast stadsfullmäktige ävensom att, där stadsfullmäktige eller kommunalfullmäktige avstyrkt samtliga inkomna ansökningar om rätt till detaljhandel med rusdrycker, tillstånd icke må meddelas. Konungens befallningshavandes befogenhet enligt 22 § i rusdrycksförsäljningsförordningen att medgiva tillfälliga rättigheter skulle upphöra enligt det föreliggande förslaget, vilket slutligen avser, att på Kungl. Maj:t skulle ankomma att meddela närmare bestämmelser angående det ifrågasatta omröstningsförfarandet.

Utskottet.

Till en början vill utskottet såsom en egendomlighet i det föreliggande förslaget framhålla bestämmelsen om, att kommunalfullmäktige eller stadsfullmäktige skola kunna förhindra upplåtande av rättighet till detaljhandel med rusdrycker, sedan en församling, där alla kommunens röstberättigade medlemmar äga stämma, i princip beslutat, att sådan rättighet skall medgivas. Efter primärförsamlingens principiella beslut borde, synes det, endast frågor, som angå de närmare anordningarna vid rättighets meddelande, kunna ankomma på de kommunala myndigheternas eller representativa organens handläggning och beslut.

I huvudsak har utskottet emellertid funnit förslaget värt beaktande. För denna utskottets mening hava emellertid icke varit avgörande de skäl, som motionärerna anfört. Enligt utskottets mening föreligger nämligen icke anledning att befara, att den verkliga folkmeningen inom kommunerna i de frågor, det här gäller, icke skulle komma till uttryck genom de representativa organens beslut. Erfarenheten torde tvärtom hava visat, att det nykterhetsintresse, som förefinnes inom kommunerna, merendels kommer till sin rätt vid de kommunala valen. Men just den omständigheten, att de nykterhetspolitiska synpunkterna ofta erhålla en utslagsgivande betydelse vid valen, innebär ur andra synpunkter en olägenhet som det vore önskvärt att få avlägsnad. I sådant hänseende vill utskottet framhålla följande.

Då gränserna mellan olika meningsriktningar i nykterhetsfrågor icke

sammanfalla med de linjer, efter vilka de politiska partierna äro uppdelade, har följden ofta blivit, att personer, som eljest skulle ansetts bäst kvalificerade till kommunala förtroendeposter, icke kunnat uppställas som kandidater eller fallit igenom vid valen, därför att deras uppfattning i nykterhetsfrågor icke sammanfallit med den, som omfattats av valmännens majoritet. Denna nykterhetsfrågans behärskande ställning har även kunnat medföra, att viktiga offentliga uppdrag kommit att anförtros åt personer, vilkas verksamhet i allmänna angelägenheter övertvägande fallit inom nykterhetsorganisationernas område och vilka av sådan anledning stått mer eller mindre främmande för andra viktiga spörsmål, eller ock åt sådana, vilkas fiendtlighet mot nykterhetsfrämjande åtgärder varit deras huvudsakliga förtjänst. I samband härmed vill utskottet fästa uppmärksamheten vid, att i den mån på sina håll en strävan förefinnes att vid kommunala val låta personlig duglighet och lämplighet komma till sin rätt oberoende av politiska åsikter, en sådan lofvärd strävan motarbetas av det inflytande, som de nykterhetspolitiska synpunkterna utöva.

I de förhållanden, utskottet nu i korthet berört, synes ligga en anledning att taga under närmare övertvägande den tanke, som framförts genom de föreliggande motionerna. Om nämligen den enligt gällande rusdrycksförsäljningsförordning kommun tillkommande befogenheten att avgöra, huruvida rätt till detaljhandel må inom kommunen medgivas, övertflyttas från det representativa organet till primärförsamlingen, så bör härigenom mycket vara vunnet för frigörande av de kommunala valen från de nykterhetspolitiska synpunkternas behärskande inflytande.

Inom utskottet har nu anmärkts, att detta visserligen vore förhållandet, när avgörandet i berörda fråga utfölle så, att rätt till detaljhandel icke medgäves, men att i motsatt fall icke mycket vore vunnet, enär åtskilliga andra i samband med rusdryckshanteringens reglerande stående frågor återstode, vilka det alltjämt skulle tillkomma vederbörande kommunala representation att handlägga. I fråga härom hyser utskottet den uppfattningen, att genomförandet av ett förslag i huvudsaklig överensstämmelse med det av motionärerna framlagda otvivelaktigt skulle vara av största betydelse i det hänseende, som ovan berörts. Den inom utskottet framförda anmärkningen bör dock, synes det, föranleda, att frågan underkastas en ytterligare granskning, därvid även bör undersökas, huruvida och på vad sätt syftet att göra de kommunala valen oberoende av nykterhetspolitiska synpunkter må kunna påkalla författningsändringar även i andra hänseenden än dem, som i förevarande motioner avses. En sådan ytterligare utredning synes påkallad även med hänsyn därtill, att de författningsänd-

ringar, som här ifrågasättas, innebära en avvikelse från grundtanken i ovan nämnda, enligt 1918 års urtima riksdags beslut i kommunallagarna införda bestämmelser om utsträckt användning av det representativa systemet och vidgad befogenhet för de representativa organen. Då emellertid den utredning, som utskottet sålunda anser önskvärd, icke kan så begränsas, att den lämpligen bör verkställas genom utskottets försorg, har utskottet ansett sig böra ifrågasätta, att riksdagen hos Kungl. Maj:t gör framställning om dess utförande.

I anslutning till vad utskottet nu anfört, får utskottet hemställa,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om utredning av frågan, i vilken utsträckning den kommunerna författningsenligt tillkommande medverkan vid avgörandet av ärenden, som röra handeln med rusdrycker, må kunna utövas genom omröstning bland vederbörande kommuns i dess allmänna angelägenheter röstberättigade medlemmar eller eljest i annan ordning än genom de i kommunalförfattningarna omförmälda kommunala myndigheter eller representativa organ, ävensom för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Stockholm den 4 mars 1919.

På bevillningsutskottets vägnar:

G. W. KÄLLMAN.

Reservationer:

av herrar *Antonsson, Forssman, Vennersten, Jespersen* och *Neess*, vilka anfört:

Bevillningsutskottet har ansett, att vidtagandet av åtgärder i huvudsak överensstämmande med de av motionärerna förordade skulle verka gagneligt även i annat avseende än nykterhetspolitiskt. De skulle nämligen enligt utskottets förmenande avkoppla nykterhetssynpunkten vid val

till de kommunala representationerna och därigenom låta dugligheten för befattningen i fråga bliva den avgörande faktorn vid kandidatnomineringen.

Då emellertid utom det principiella avgörandet, om försäljning av rusdrycker får förekomma i kommunen eller ej, en hel del praktiska och organisatoriska frågor rörande rusdrycksförsäljningen måste inom kommunen avgöras och dessa helt naturligt icke kunna överlämnas åt andra än de representativa organen, skulle enligt vår uppfattning en sådan frigörelse från nykterhetspolitiska synpunkter, som utskottet förutsätter, icke ernås med genomförandet av de föreslagna åtgärderna. Och då det dessutom icke kan anses ur praktisk synpunkt lämpligt att såsom föreslås sätta i gång den stora apparaten av en folkomröstning för en sådan frågas avgörande, hava vi ansett, att utskottet bort hemställa om avslag å de av herrar Carl Gustaf Ekman m. fl. och Moberger m. fl. väckta motionerna.

av herr *Boman*, som anfört:

Efter antagandet av 1917 års rusdrycksförsäljningsförordning kan inom en kommun försäljning av rusdrycker icke komma till stånd i strid mot den kommunala representationens önskan. Den kommunala representation, som efter 1918 års urtima riksdags beslut kommer att finnas, blir byggd på en synnerligt demokratisk grund och bör väl sålunda vara ett fullgott uttryck för uppfattningen inom kommunen, och då denna representation vid det vidsträckta kommunala självstyre, som finnes i vårt land, har rättighet att besluta i kommunens alla andra angelägenheter, borde väl också åt densamma fortfarande kunna anförtros att avgöra frågor rörande försäljning av rusdrycker.

Att för endast dessa frågars avgörande tillgripa en sådan åtgärd, som motionärerna föreslagit och utskottets skrivelseförslag förordar, eller särskild omröstning bland kommunens röstberättigade medlemmar, borde därför vara onödigt och kunde väl endast i sällsynta undantag giva annat resultat än beslut enligt nu gällande lag.

Den av utskottet uttalade förhoppningen, att den ifrågasatta särskilda omröstningen om rusdryckshandeln skulle medföra den fördelen, att vid uppsättande av kandidater för de kommunala valen hänsyn till kandidatens ställning i nykterhetsfrågor komme att förlora betydelse, kan jag icke dela. Uppenbart kunde den ifrågasatta allmänna omröstningen komma att avse endast frågan, huruvida försäljning av rusdrycker skulle få äga rum inom kommunen eller ej. Alla detaljbestämmelser om sättet för rörelsens utövande komme nog fortfarande att få behandlas av den repre-

sentativa församlingen, och då kan väl icke betvivlas, att vid kandidaternas uppställande dessas uppfattning i nykterhetsfrågor alltjämt komme att få betydelse. I anslutning till vad jag ovan uttalat anser jag, att utskottet bort hemställa,

att de väckta motionerna icke skulle till någon riksdagens åtgärd föranleda.

av herr *Wijk*, som instämt med herr *Boman*;

av herr *Olsson* i *Kullenbergstorp*; samt

av herr *Bunc*, i fråga om viss del av motiveringen.